

MUNI
PHARM

Elektrochemie II

Fyzikální chemie

Electrochemie

```
graph TD; A[Electrochemie] --> B[Electrodové děje (Redoxní reakce)]; A --> C[Vodivost (měření elektrických vlastností roztoků)]; B --> D[Elektrochemickým článkem neprochází proud]; B --> E[Elektrochemickým článkem prochází proud]; D --> F[Potenciometrie]; E --> G["Galvanický článek (baterie)  
Electrolytický článek (electrolysis)  
Polarografie, Elektrogravimetrie"];
```

Electrodové děje
(Redoxní reakce)

Vodivost
(měření elektrických
vlastností roztoků)

Elektrochemickým
článkem neprochází proud

Elektrochemickým
článkem prochází proud

Potenciometrie

Galvanický článek (baterie)
Electrolytický článek (electrolysis)
Polarografie, Elektrogravimetrie

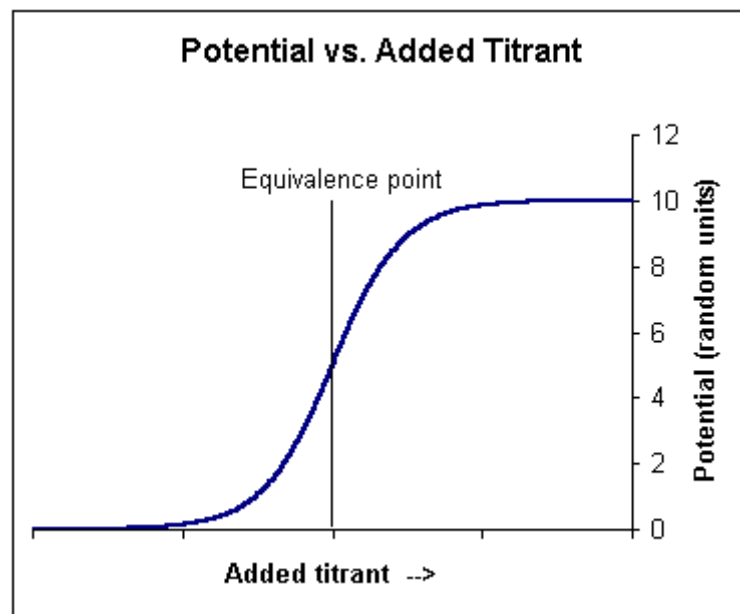
Potenciometrie

Měříme rovnovážné napětí galvanického článku sestaveného z měrné (**indikační**) a srovnávací (**referenční**) elektrody.

Potenciál měrné elektrody je závislý na koncentraci sledovaného iontu, potenciál srovnávací elektrody je konstantní – využití ve **farmaceutické analýze**.

Přímá potenciometrie – ze změřeného napětí článku určíme přímo obsah stanovované složky (např. měření pH).

Nepřímá potenciometrie – sledujeme závislost napětí článku na objemu přidávaného titračního činidla a z takto naměřené titrační křivky vyhodnocujeme bod ekvivalence – **potenciometrická titrace**.

Elektrody I. druhu

Elektrody I. druhu tvoří prvek a jeho ion obsažený v roztoku. Rozlišujeme kationtové a aniontové elektrody I. druhu.

Kovové elektrody: kovový plíšek v roztoku obsahujícím kation kovu (jeho aktivita určuje výsledný potenciál – Nernstova rovnice).

$$E = E^{\circ} - \frac{RT}{nF} \ln \frac{a_{\text{red}}}{a_{\text{ox}}}$$

$$E = E^{\circ} + \frac{0,059}{n} \log [M^{n+}]$$

Vodíková elektroda: **$E = 0,059 \text{ pH}$**

Aniontové elektrody: málo používané. Příklad: Chlorová elektroda – platinová čerň sycená plynným chlorem v roztoku obsahujícím chloridové anionty.

Elektrody II. druhu

Elektrody II. druhu tvoří kov pokrytý vrstvou své málo rozpustné soli ponořený do roztoku obsahující anion této soli – používané jako **referenční elektrody**.

Argentochloridová elektroda:

Ag pokryté AgCl v roztoku KCl.

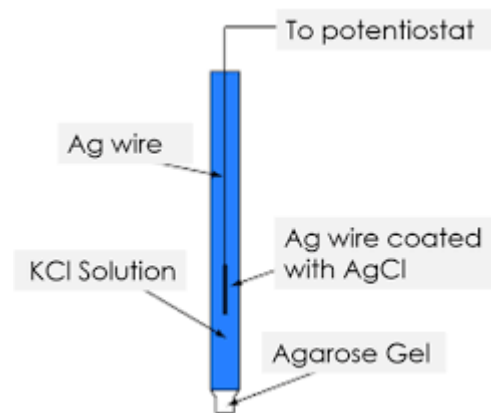
$$E_{\text{AgCl/Ag}} = E^{\circ}_{\text{AgCl/Ag}} - 0,059 \log [\text{Cl}^-]$$

$$E = E^{\circ}_{\text{Ag}^+} + 0,059 \log a_{\text{Ag}^+}$$

$$a_{\text{Ag}^+} = K_s / a_{\text{Cl}^-}$$

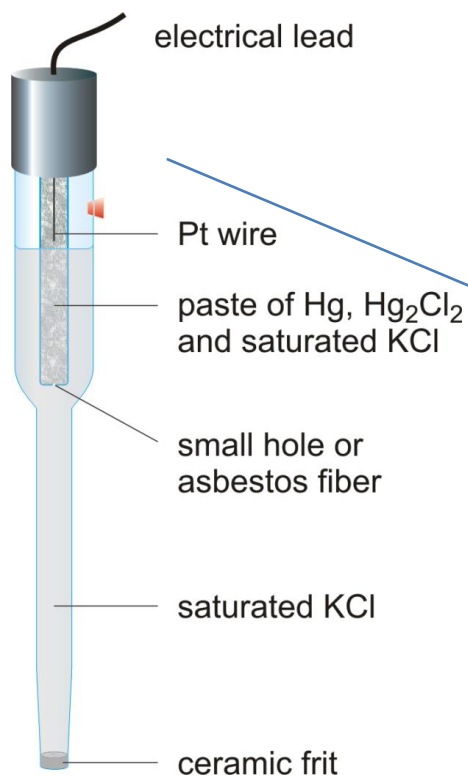
$$E = (E^{\circ}_{\text{Ag}^+} + 0,059 \log K_s) - 0,059 \log a_{\text{Cl}^-}$$

Poznámka: $\log a/b = \log a - \log b$

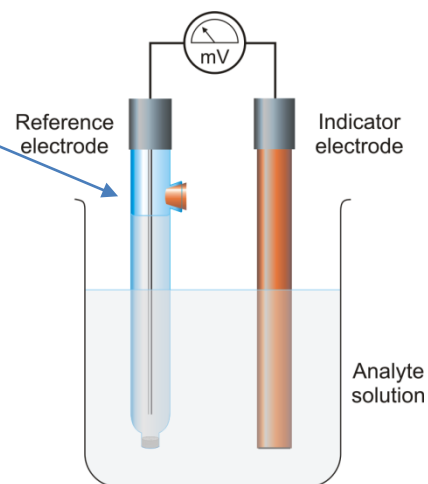

Elektrody II. druhu

Kalomelová elektroda:

$$E_{\text{Hg}_2\text{Cl}_2/\text{Hg}} = E^\circ_{\text{Hg}_2\text{Cl}_2/\text{Hg}} - 0,059 \log [\text{Cl}^-]$$

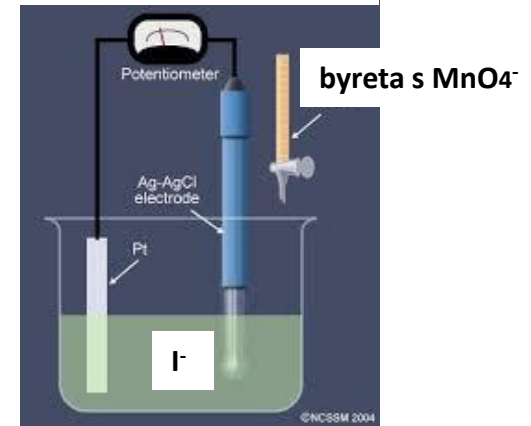

Jako referenční elektrody se nejčastěji používají argentochloridová elektroda nebo kalomelová elektroda.

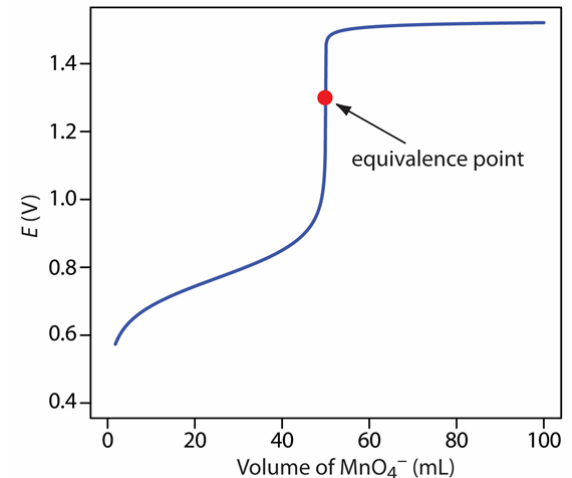
Elektrody oxidačně-redukční (redoxní)

Redoxní elektrody jsou tvořeny ušlechtilým kovem (např. Pt nebo Au) ponořeným do roztoku obsahujícího dvě rozpustné formy téže látky o různém oxidačním stupni. Kov se reakce **neúčastní** (slouží pouze jako zprostředkovatel výměny elektronů).

Titrace I⁻ pomocí MnO₄⁻

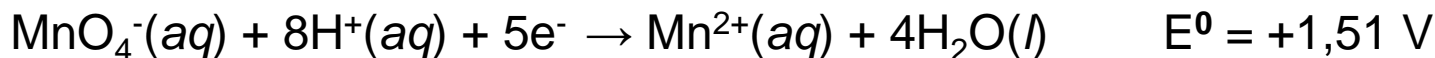
$$E_{\text{ox/red}} = E^{\circ}_{\text{ox/red}} - \frac{RT}{nF} \ln \frac{a_{\text{red}}}{a_{\text{ox}}}$$

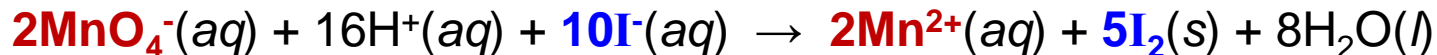
Oxidační reakce

Redukční reakce

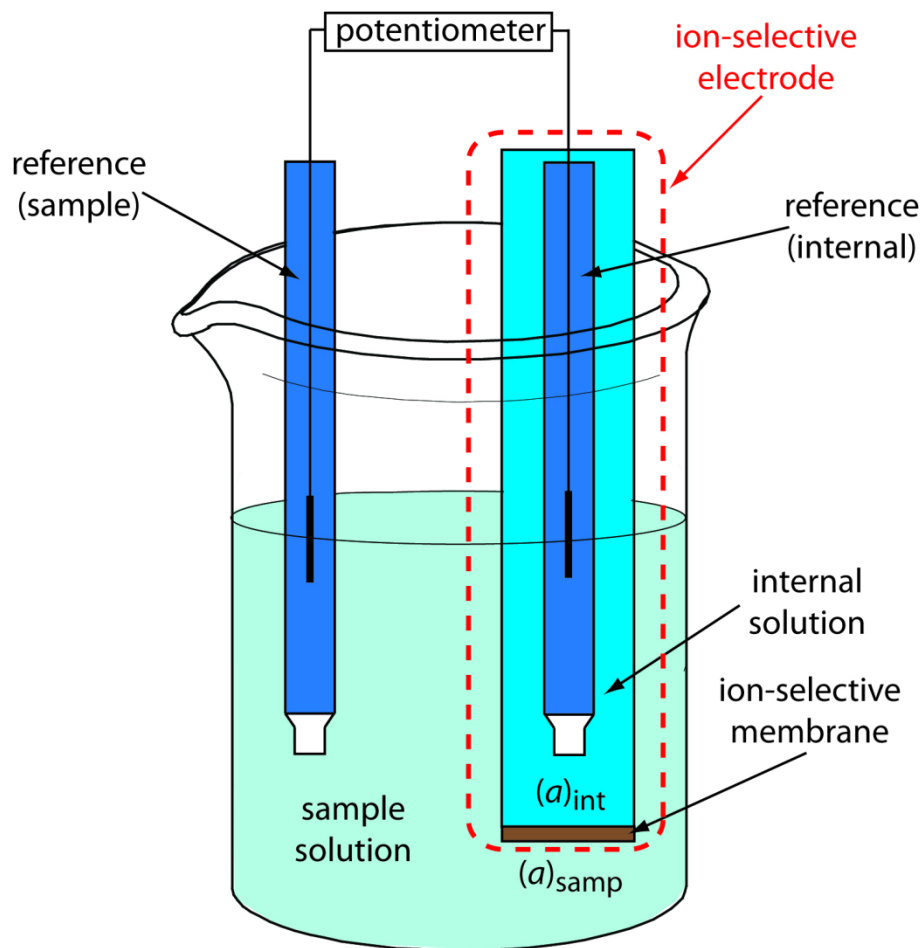

Celková reakce

Membránové indikační elektrody

Membránové elektrody využívají vzniku membránového potenciálu na membráně, která je nestejně propustná pro různé ionty (ISE – iontově selektivní elektroda).

ISE elektroda tvořena membránou, která odděluje vnější měřený a vnitřní roztok. Ve vnitřním roztoku je ponořena vnitřní srovnávací elektroda. Potenciál membrány závisí na koncentraci sledovaného iontu (nebo i jiných iontů v roztoku – nežádoucí).

$$E_{\text{cell}} = \underbrace{E_{\text{ref(int)}} - E_{\text{ref(samp)}}}_{\text{konstantní}} + E_{\text{membrane}}$$

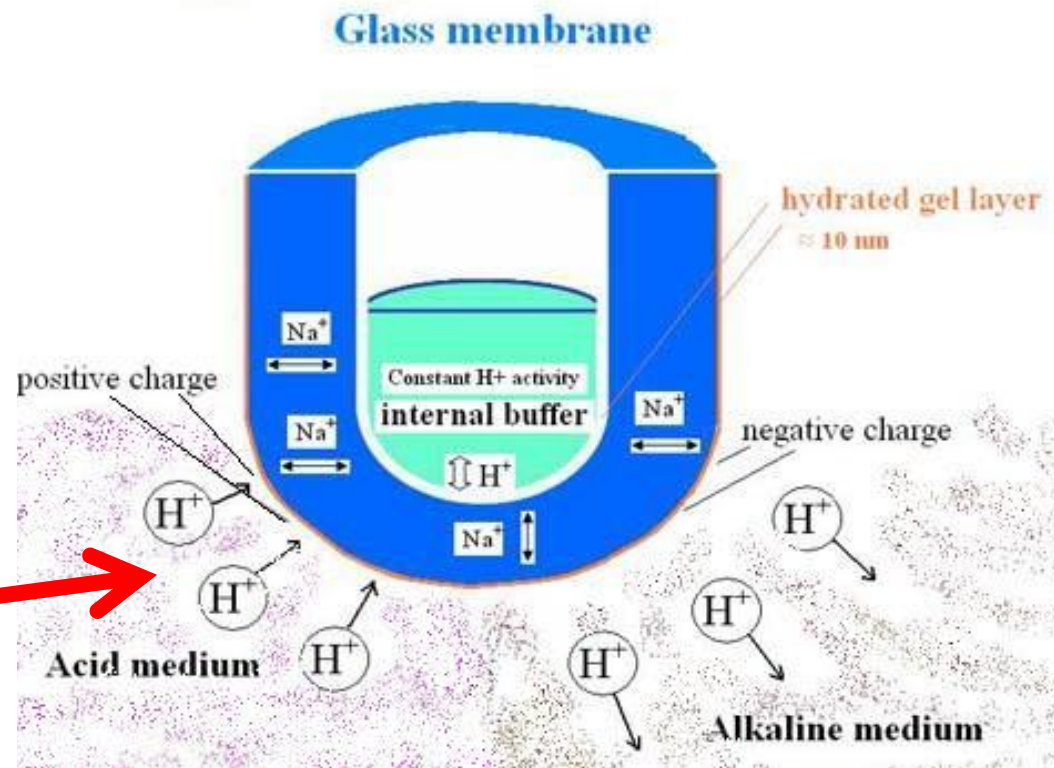
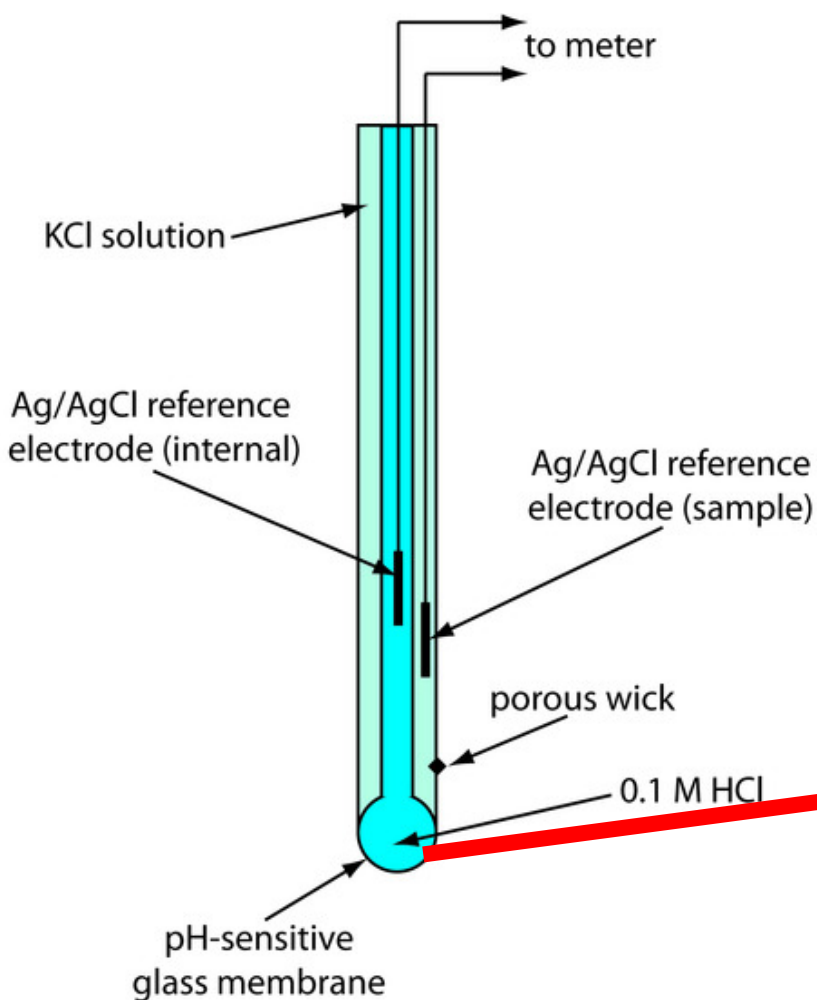
$$E_{\text{membrane}} = \frac{RT}{zF} \ln \frac{a_1}{a_2}$$

Membránové indikační elektrody

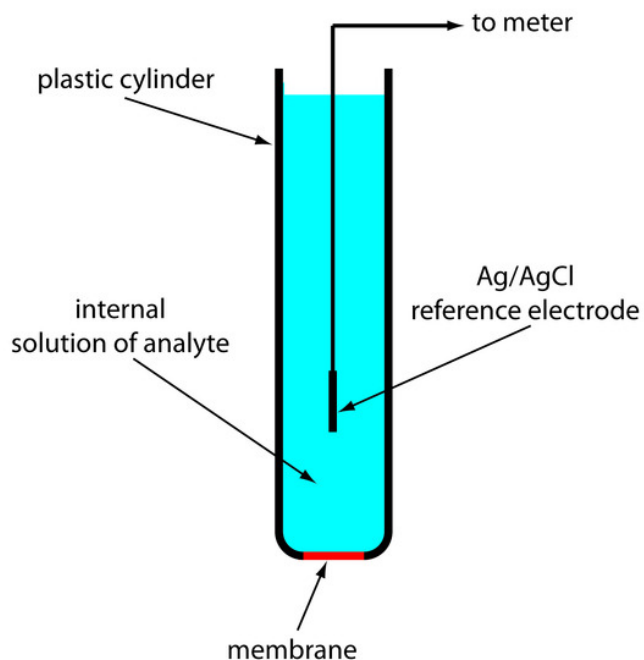
Měření pH – nejčastěji skleněná elektroda (přírůstek pH roztoku o 1 znamená pokles potenciálu o 0,059 V).

$$E = E^\circ + 0,059 \log [H^+]$$

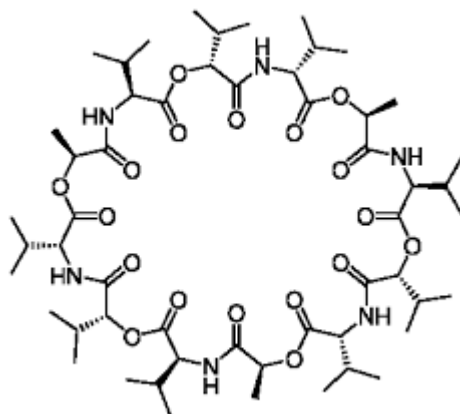
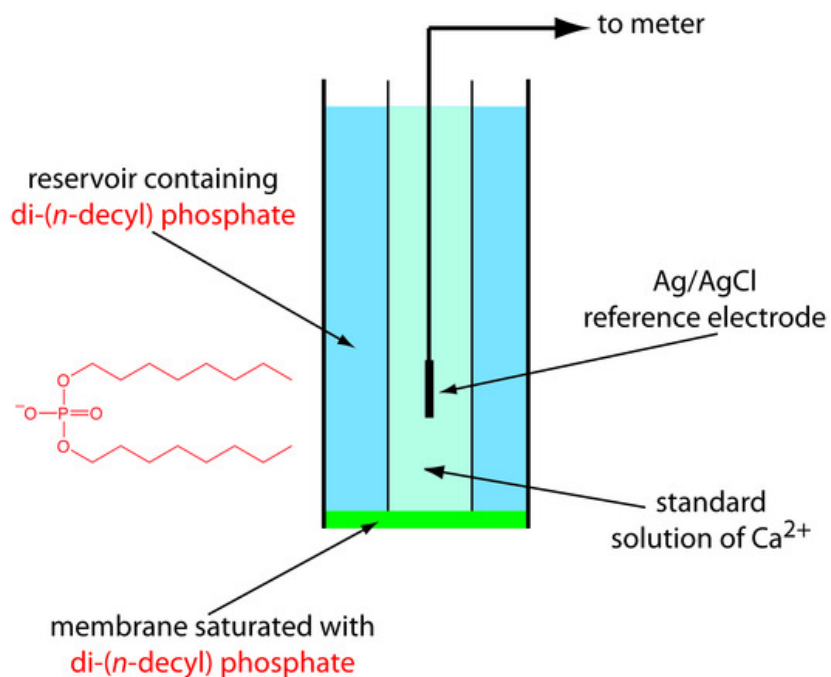

Membránové indikační elektrody

Krystalické membrány
(stanovení těžkých kovů)

Kapalné membrány (nosič např. PVC s obsahem aktivní komponenty)

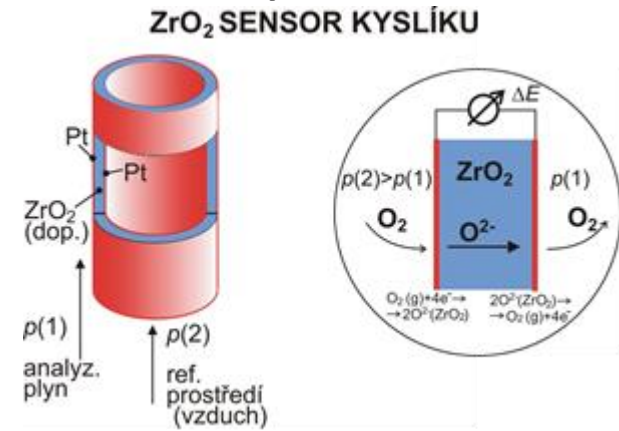

Aktivní složka: iontoměniče nebo ionofory
Prostorové nebo rovinné uspořádání jednotlivých ligandů umožňuje pohlcení (inkluzi) iontu uvnitř molekuly ionoforu.

Membránové indikační elektrody

Další typy:

Potenciometrické senzory plyných látek

Potenciometrické biosenzory: reakcí bioaktivní (např. enzym) a analyzované molekuly vznikne jiná molekula, která ovlivní potenciál indikační elektrody (např. stanovení močoviny, cukrů, penicilinu, oxalátu).

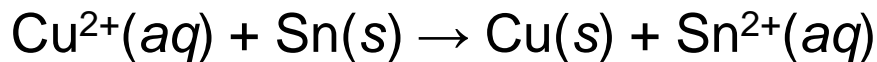
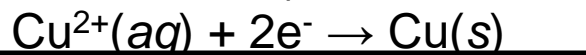
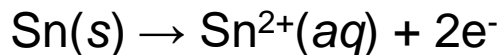
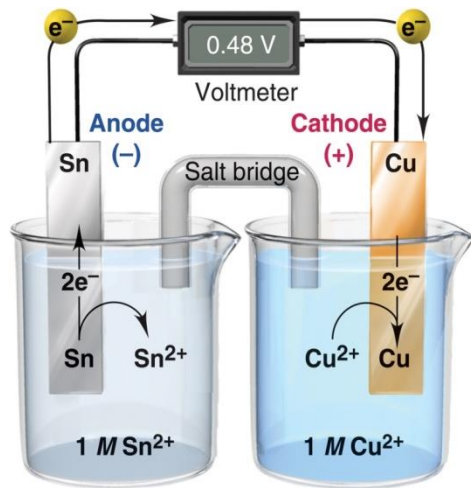
Příklady aplikačních oblastí ISE

Biologie-medicína	Ca ²⁺ , CO ₂ , NH ₃ , K ⁺ , Na ⁺
Stomatologie	F ⁻ , Ca ²⁺ v zubních pastách
Produkce masa	NO ₃ ⁻ , NO ₂ ⁻ , Cl ⁻
Galvanovny	F ⁻ , Cu ²⁺ , Cd ²⁺ , CN ⁻
Rostlinné tkáňe	NO ₃ ⁻ , Cl ⁻ , I ⁻ , F ⁻ , CN ⁻ , K ⁺ , Na ⁺
Půda (zemědělství)	NO ₃ ⁻ , NH ₃ , K ⁺ , Na ⁺ , Ca ²⁺ , Br ⁻ , Cl ⁻ , F ⁻
Papírenský průmysl	Na ⁺ , Cl ⁻ , S ²⁻ , Ca ²⁺
Pitná voda	NO ₃ ⁻ , NO ₂ ⁻ , Cl ⁻ , Ca ²⁺ , Mg ²⁺
Mořská voda	Na ⁺ , Cl ⁻ , F ⁻ , NO ₃ ⁻ , NH ₃
Víno	K ⁺ , Na ⁺ , F ⁻ , Ca ²⁺

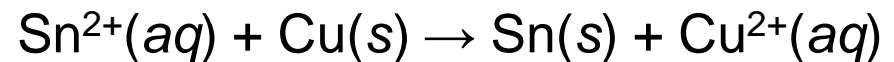
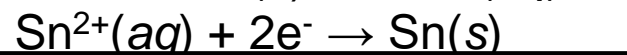
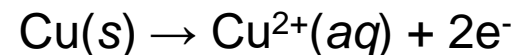
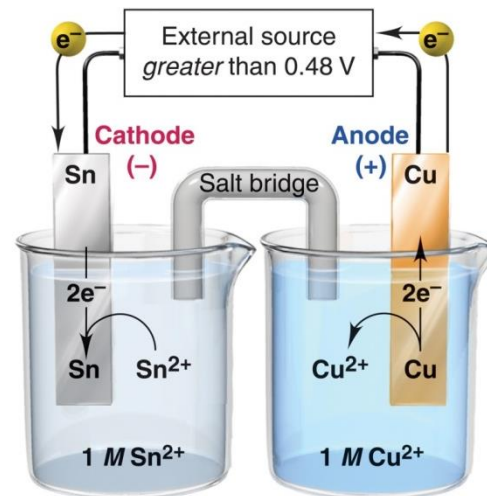
Soustavy za průchodu elektrického proudu

Galvanický a elektrolytický článek

Článek, na jehož elektrody je z vnějšího zdroje přiváděn proud, který v článku vyvolá nesamovolnou reakci – **elektrolýzu**.

galvanický článek

elektrolytický článek

Elektrolytický článek

Pro výpočet množství elektrolyticky vyloučené látky na elektrodě platí

Faradayův zákon:

$$m = \frac{QM}{zF} = \frac{ItM}{zF}$$

m – hmotnost (g)

Q – elektrický náboj

M – molární hmotnost látky (g mol⁻¹)

z – počet elektronů vyměňovaných při elektrodovém ději

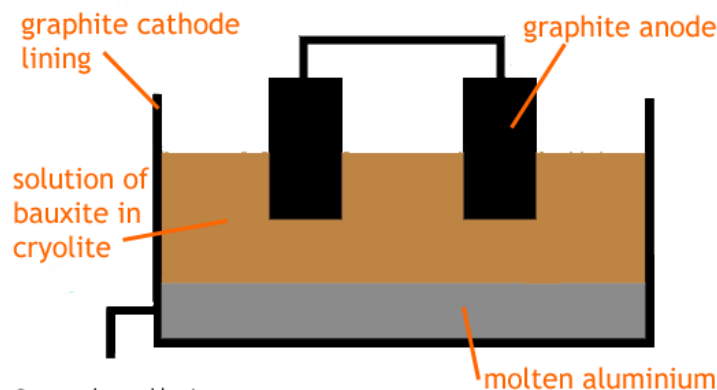
F – Faradayova konstanta (96500 C mol⁻¹)

I – prošlý elektrický proud (A)

t – čas (s)

Elektrogravimetrie:

Metoda používaná ke kvantifikaci iontů kovů; určuje se hmotnost elektrody.

© www.science aid.net

Průmyslová aplikace: výroba hliníku elektrolýzou

Rozdíly mezi galvanickým článkem a elektrolytickým článkem

Galvanický článek

Galvanický článek přeměňuje chemickou energii na elektrickou energii.

Redoxní reakce je spontánní a je zodpovědná za výrobu elektrické energie.

Anoda záporná a katoda je kladná elektroda. Reakce probíhající na anodě je oxidace a reakce probíhající na katodě je redukce.

Elektrony jsou dodávány oxidovanými částmi systému a v elektrickém okruhu se pohybují se od anody ke katodě.

Elektrolytický článek

Elektrolytický článek přeměňuje elektrickou energii na chemickou energii.

Redoxní reakce není spontánní a pro zahájení reakce musí být elektrická energie dodávána.

Anoda kladná a katoda je záporná elektroda. Reakce probíhající na anodě je oxidace a reakce probíhající na katodě je redukce.

Elektrony dodává externí baterie. Elektrony vstupují přes katodu a vycházejí přes anodu.

Polarizace elektrod

- změna elektrického napětí poločlánku (dáno Nernstovou rovnicí) **způsobená průchodem proudem.**

A. Koncentrační polarizace

limitující děj: transport iontů (reaktantů nebo produktů elektrodové reakce)

B. Elektrochemická polarizace

limitující děj: přenos elektronů mezi ionty (vlastní elektrodová reakce)

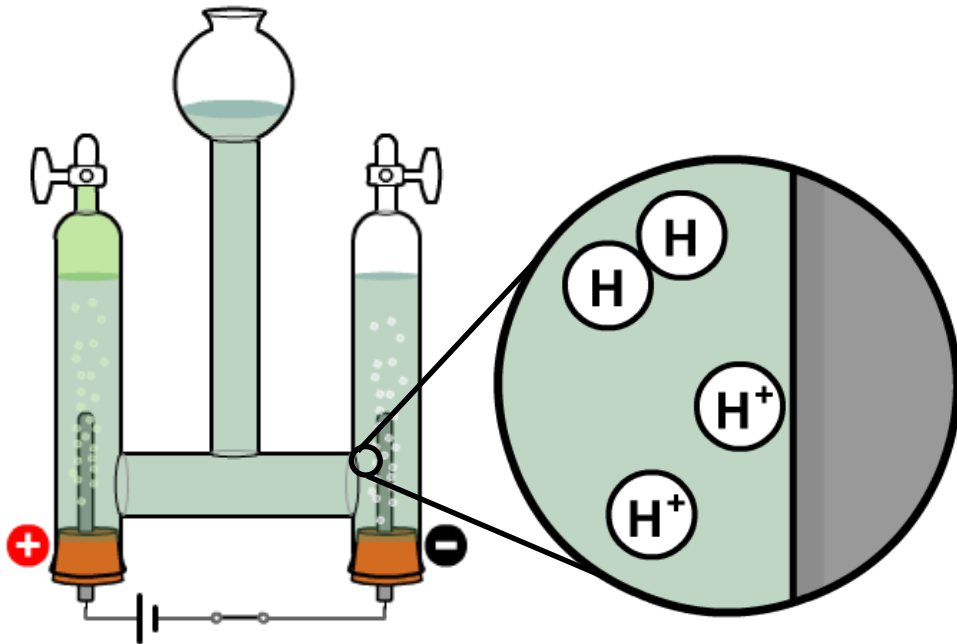
C. Chemická polarizace

limitující děj: chemické reakce na elektrodě (např. vylučování plynů v průběhu elektrolýzy)

Nejpomalejší děj určuje rychlost celého elektrodového procesu a tím i velikost procházejícího proudu.

Přepětí η

- udává míru polarizace
- rozdíl elektrického napětí poločlánku při proudovém zatížení ($I \neq 0$) a napětí v bezproudovém stavu ($I = 0$)
- minimální vnější napětí, které je třeba vložit na elektrody, aby došlo k elektrolýze - **vnější rozkladné napětí**

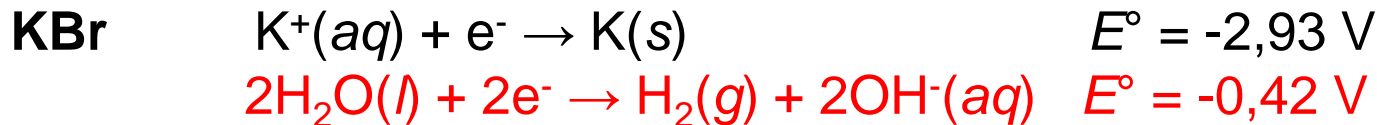
Přepětí je nutno brát v úvahu při předpovědi produktů elektrolýzy. U všech iontových sloučenin, které obsahují kov, který je více reaktivní než atom vodíku, bude elektrolýza roztoku této sloučeniny produkovat vodík místo vyredukování čistého kovu. **Přepětí pro $H_2(g)$ nebo $O_2(g)$ je 0,4 až 0,6 V.**

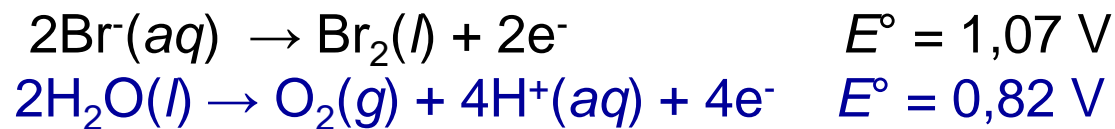
Přepětí η

Elektrolýza vodných roztoků solí:

Jaké produkty budou vznikat při elektrolýze vodného roztoku KBr?

Přepětí se obvykle pohybuje u vodných roztoků mezi 0,4 – 0,6 V. Potenciál pro redukci vody bude s přihlédnutím k přepětí -0,8 až -1,0 V => vodu je stále snadnější redukovat než K^+ . **Na katodě bude vznikat $H_2(g)$.**

Potenciál pro oxidaci vody je vlivem přepětí 1,2 až 1,4 V. Roztok bromidů je snazší oxidovat než vodu. **Na anodě bude vznikat $Br_2(g)$.**

Depolarizace

- proces, který odstraňuje příčiny polarizace

Koncentrační polarizace

Depolarizace – míchání roztoku

– použití koncentrovaných roztoků

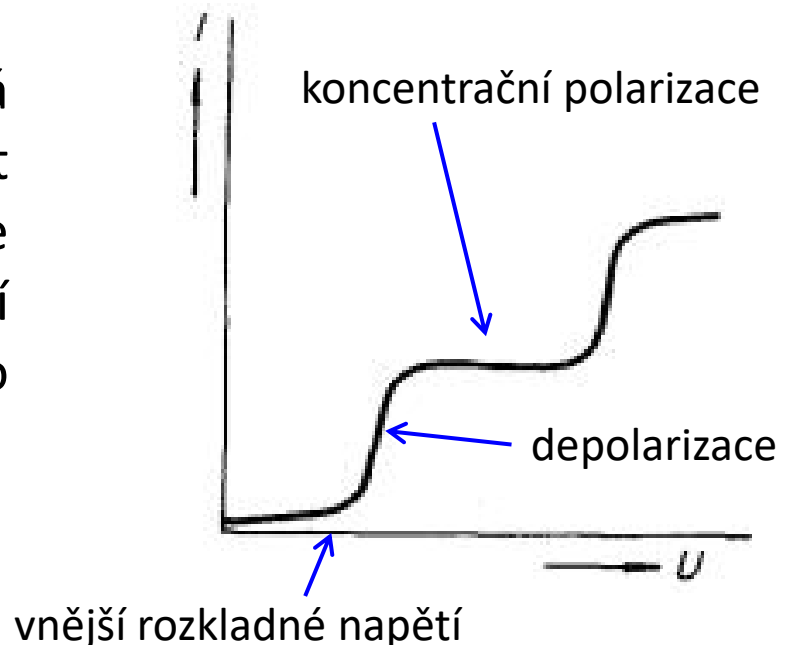
Chemická polarizace

Depolarizace – chemická vazba látek, které způsobují polarizaci (např. odstranění produktů reakce)

Polarizace nemusí být vždy nežádoucí:

Polarografie (voltametrie): využívá polarizace elektrod; sleduje závislost procházejícího proudu na měnícím se vkládaném napětí. Poloha vlny souvisí s druhem iontu, výška vlny s jeho koncentrací.

Jaroslav Heyrovský: Nobelova
cena za chemii (1959)

Elektrochemické články

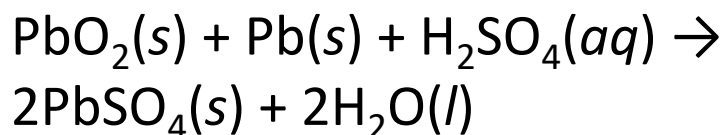
A. Primární články

Probíhající děje jsou nevratné – po vybití (elektrochemická reakce dospěje do rovnováhy) jsou znehodnocené.

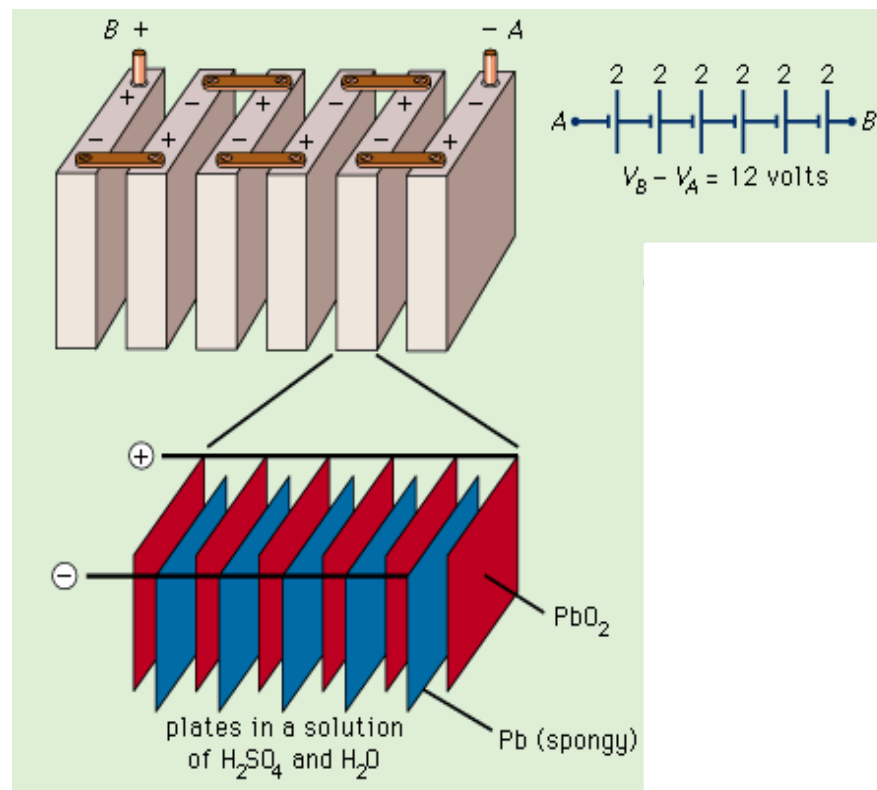
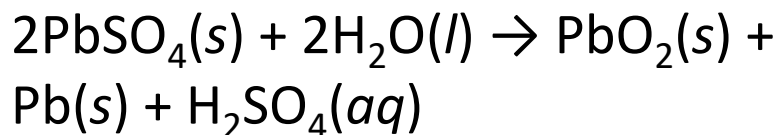
B. Sekundární články (akumulátory)

Probíhající děje jsou vratné – dodáním elektrické energie je lze uvést do původního stavu a celý cyklus opakovat.

Celková reakce (vybití):

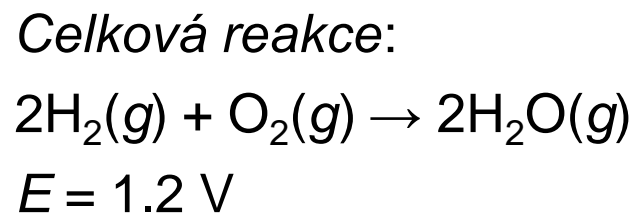
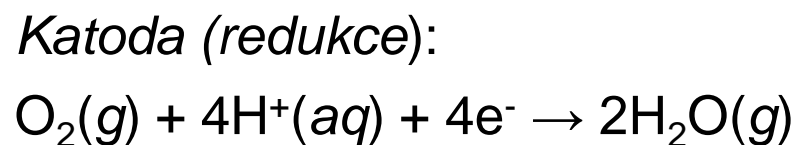
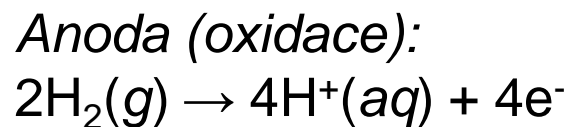
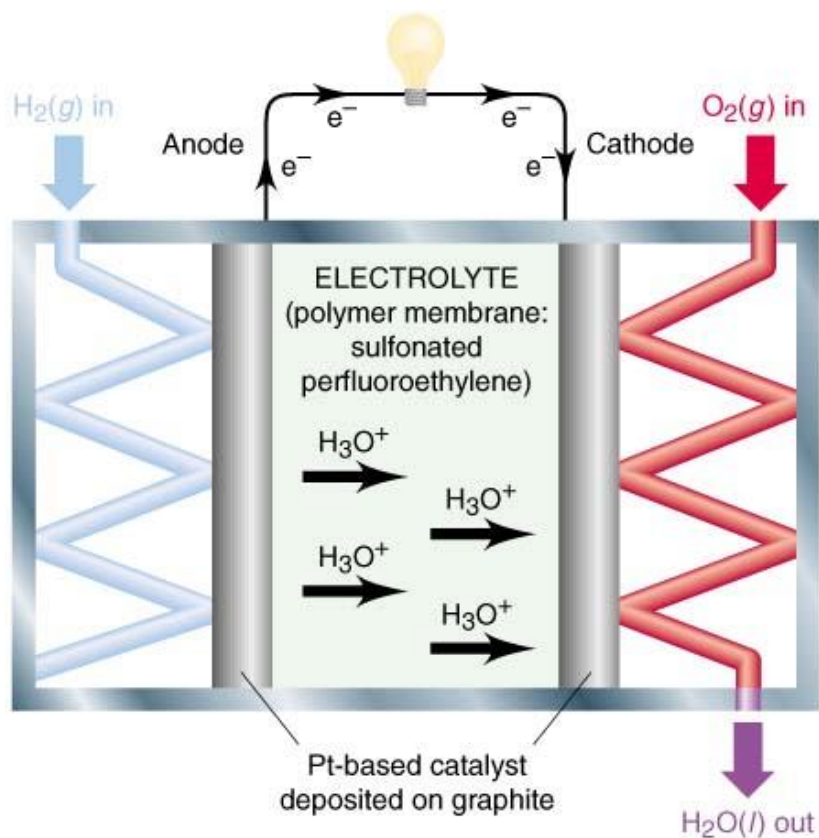
Celková reakce (nabíjení):

Elektrochemické články

C. Palivové články

Aktivní látky jsou kontinuálně přiváděny zvenčí – elektrochemická reakce probíhá nepřerušovaně a stále.

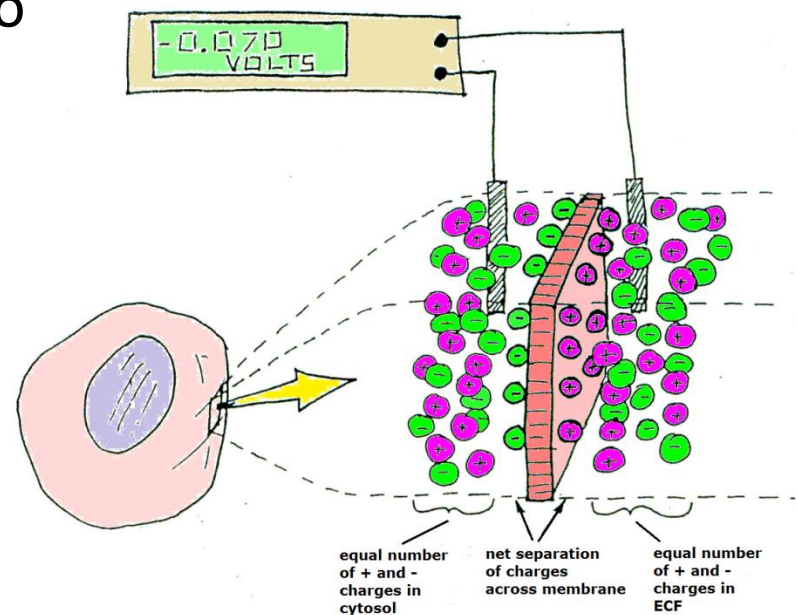
Elektrochemické potenciály v živých organismech

Membránový potenciál (klidový nebo akční) je dán nerovnoměrným rozdělením iontů po obou stranách buněčné membrány.

Elektrické potenciály mají významnou úlohu např. při excitaci svalových buněk nebo při přenosu informace v nervových buňkách.

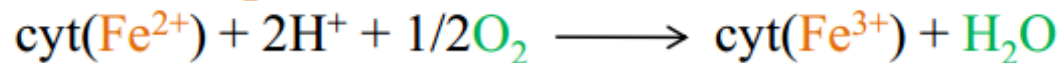
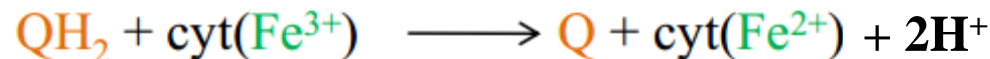
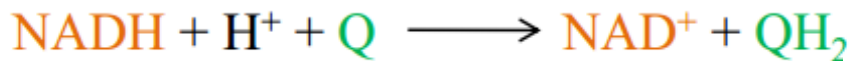
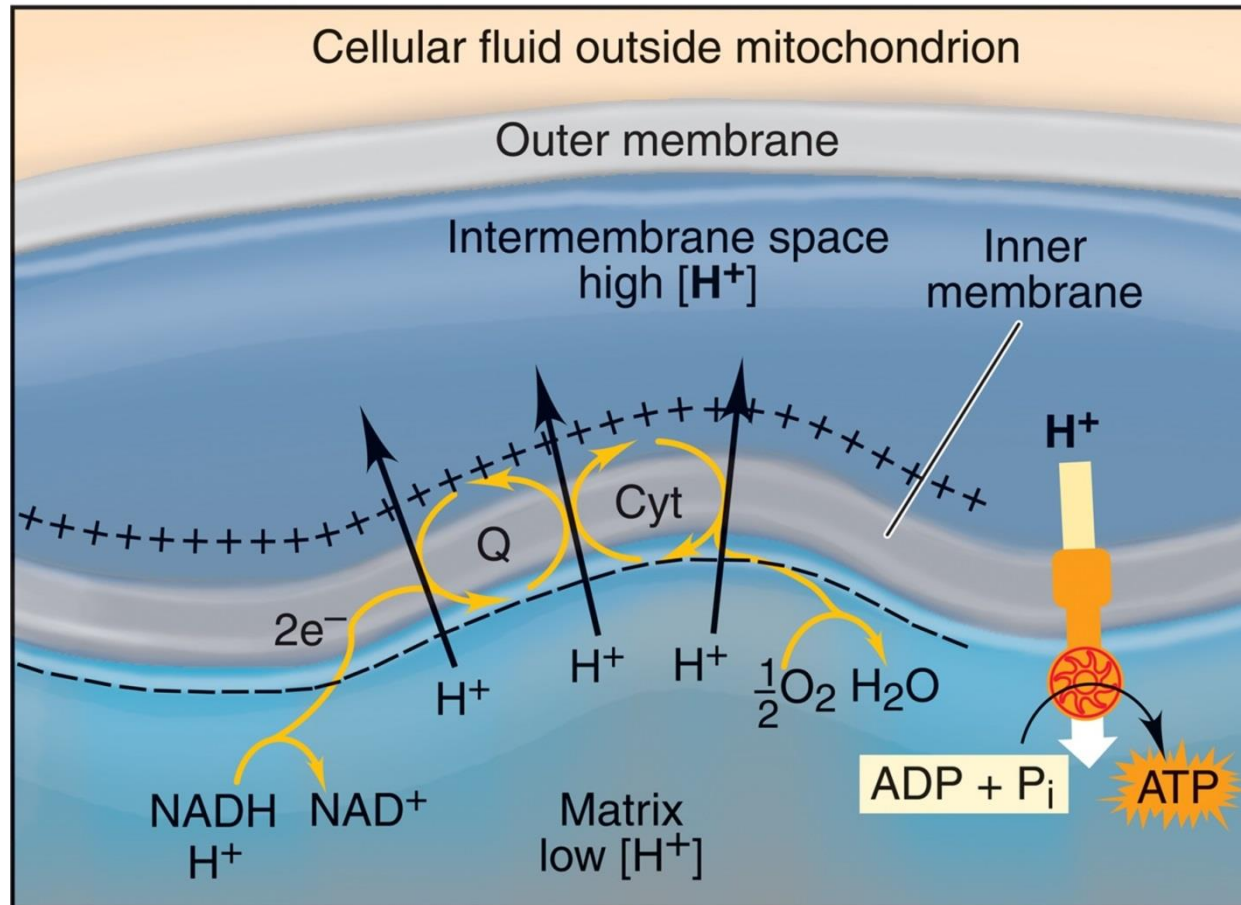
Velikost klidového membránového potenciálu je přibližně určena Nernstovou rovnicí:

$$E_K = \frac{RT}{nF} \ln \frac{[K^+]_e}{[K^+]_i}$$

Elektrochemické potenciály v živých organismech

Dýchací řetězec

elektrochemický gradient

=

protonový gradient

energie pro **syntézu ATP**